

TEMURIYLAR DAVRIDA MASJIDLARNING IJTIMOIIY HAYOTDA O'RNI

Imomov Nodir

Shahrisabz davlat Muzei qo'riqxonasi filial mudiri +998975884144

Bahromov Umidjon Bahrom o'g'li

Shahrisabz davlat Muzei qo'riqxonasi ilmiy xodimi

Umidjonbakhromov2000@gmail.com +998935706236

Annotatsiya. Maqolada Temuriylar sulolasi hukmronlik qilgan XIV–XV asrlarda masjidlar jamiyat hayotida tutgan o'rni, va diniy vazifalari, ilm-ma'rifat tarqatish, ibodat maskani bo'lganligi haqida fikrlar yuritiladi.

Kalit so'zlar: Shaharsozlik, me'morchilik, ilm-fan va madaniyat, koshinkor bezaklar, madaniy meros, diniy marosim, siyosiy institut.

Аннотация. В статье рассматривается роль мечетей в общественной жизни, их религиозные функции, распространение знаний и просвещение, а также роль мест поклонения в XIV–XV веках, в период правления династии Тимуридов.

Ключевые слова: Градостроительство, архитектура, наука и культура, мозаика, культурное наследие, религиозная церемония, политический институт.

Abstract. The article discusses the role and religious functions of mosques in social life, the promotion of knowledge and enlightenment, and their activities as places of pilgrimage during the reign of the Timurid dynasty in the 14th–15th centuries.

Keywords: Urban planning, architecture, science and culture, mosaics, cultural heritage, religious ceremony, political institution.

Temuriylar sulolasi hukmronlik qilgan XIV–XV asrlar O'rta Osiyo tarixida yuksak taraqqiyot davri bo'lib, bu davrda shaharsozlik, me'morchilik, ilm-fan va madaniyat alohida rivoj topdi. Ayniqsa, diniy-ma'naviy hayot markazi hisoblangan masjidlar jamiyatda beqiyos o'rin egalladi. Ular nafaqat ibodat maskani, balki ta'lim, siyosat va ijtimoiy hayot markazi sifatida ham faoliyat yuritdi.

Masjidlarning diniy vazifalari-Islom dini ta'limotida masjid musulmonlar hayotining eng muqaddas maskanlaridan biri hisoblanadi. Temuriylar davrida masjidlar jamoaviy namozlar, Qur'on tilovati, diniy marosimlar va bayram namozlarini ado etish uchun xizmat qilgan. Juma kunlari masjidlarda o'qilgan xutbalar hukmdor hokimiyatining qonuniyligini tasdiqlash vositasi sifatida ham muhim ahamiyat kasb etgan. Ilmiy-ma'rifiy markaz sifatida masjidlar-Temuriylar davri ilm-fan taraqqiyoti bilan ham mashhur. Masjidlar qoshida madrasalar faoliyat yuritib, unda diniy fanlar bilan bir qatorda dunyoviy fanlar ham o'qitilgan. Xususan, mantiq, falsafa, matematika, astronomiya kabi fanlar o'z rivojini topdi. Masjidlar kutubxona vazifasini ham bajargan bo'lib, Samarqanddagi Ulug'bek madrasasi yonidagi kutubxona buning yorqin dalilidir. Shu tariqa masjidlar ilm-ma'rifat tarqatishda muhim rol o'ynadi.

Ijtimoiy hayotdagi o'zni-Masjidlar aholining yig'in joyi, ijtimoiy masalalarni muhokama etish maydoni sifatida xizmat qilgan. Hukmdor farmonlari, muhim e'lonlar odatda masjidlarda xalqqa yetkazilgan. Shu bilan birga, masjidlar musofir va sayohatchilar uchun ham panoh bo'lib xizmat qilgan. Bu esa ularning jamiyat hayotidagi ko'p qirrali ahamiyatini ko'rsatadi.

Siyosiy va mafkuraviy ahamiyati-Temuriylar davlatida siyosiy hokimiyat diniy qadriyatlar bilan chambarchas bog'liq edi. Masjidlarda hukmdor nomidan o'qilgan xutbalar uning hokimiyatini diniy jihatdan mustahkamlash vositasi bo'lib xizmat qilgan. Shu tariqa masjidlar nafaqat diniy, balki siyosiy institut sifatida ham faoliyat yuritgan.

Me'moriy meros-Temuriylar davri masjidleri Sharq me'morchiligining yuksak namunalaridan hisoblanadi. Ayniqsa, Samarqanddagi Bibi Xonim masjidi bu davr me'morchilik san'atining eng yorqin yodgorligidir. Ulkan gumbazlar, koshinkor bezaklar va nafis naqshlar masjidleri nafaqat ibodat joyi, balki madaniy meros sifatida ham qadrlashga sabab bo'lgan.

Xulosa qilib aytganda, Temuriylar davrida masjidlar diniy, ilmiy, ijtimoiy va siyosiy hayotning markazi bo'lgan. Ular jamiyatning ma'naviy-ma'rifiy taraqqiyotida, ilm-fanning rivojida va davlat hokimiyatining mustahkamlanishida muhim rol o'ynagan. Shu bois, bu davr masjidleri bugungi kunda ham nafaqat diniy, balki tarixiy-madaniy meros sifatida qadrlanmoqda.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
- Bartold V.V. Turkiston tarixi. Toshkent: Sharq, 1996.
- Qodirov R. O'zbekiston tarixi (o'rta asrlar). Toshkent: Universitet, 2010.
- Akhmedov B. Amir Temur va Temuriylar saltanati. Toshkent: Fan, 1996.
- Masson M.E. Amir Temur va uning davri. Toshkent: O'zbekiston, 1990.
- Gulyamov Y.G. Amir Temur va temuriylar davri madaniyati. Toshkent: Fan, 1970.
- Pugachenkova G.A. Samarqand me'morchilik yodgorliklari. Toshkent: Fan, 1976.
- Boltaev H. O'zbek xalq me'morchiligi tarixi. Toshkent: O'zbekiston, 2001. Islamov B. Temuriylar davrida me'morchilik va san'at. Toshkent: Fan, 2011.
- Rashidov S. Temuriylar davrida masjid va madrasalarning ijtimoiy o'zni. — “Sharq yulduzi”, 2015, №2.
- Karimova N. Bibi Xonim masjidi va uning tarixiy ahamiyati. — “O'zbekistonda madaniyat va san'at”, 2017.
- Yunusova Z. Samarqand masjidleri va ularning ijtimoiy-ma'naviy hayotdagi o'zni. — “Ilmiy xabarlar”, 2019.